

MENESTYSTARINAN TAAKSE – HISTORIALLINEN NÄKÖKULMA SUOMALASEEN OPPIMISEEN

Pauli Kettunen

Miten muotoutui se Suomi, jota mainostetaan maailman eturivin tieto-, koulutus-, oppimis- ja osaamisyhteiskuntana?

Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia voidaan esittää suurena menestystarinana. Se kertoo puutteen ja köyhyyden voittavasta vaurastumisesta, syntyperään, sukupuoleen ja asuinpaikkaan perustuvan eriarvoisuuden tasoittumisesta, yksilön elämänhallinnan ja itsemääräämisen vahvistumisesta ja kansakunnan kulttuurisen, taloudellisen ja poliittisen voiman kasvamisesta. Kertomuksen juonena voi olla pitkä jatkuvuus, joka kantautuu kirkollisen kansanopetuksen varhaisvaiheista oppimistulosten kansainvälisen PISA-vertailun kärkisijaan, tai se voi kuvata, miten nopeasti koulutustaso kohosi ja koulutuksellinen eriarvoisuus kaventui 1900-luvun jälkipuoliskon aikana. Muutokset ja uudistukset on mahdollista esittää kulloisenkin kehitysvaiheen mukaisina vastauksina muuttuvan yhteiskunnan, talouselämän ja työelämän tarpeisiin, tai ne voidaan kuvata yhteiseksi kansalliseksi projekti, johon kansakin vähitellen sitoutui.

Kasvatuksen ja koulutuksen historia on kuitenkin myös ristiriitojen historiaa. Useat uudistukset kohtasivat aikanaan sitkeää vastustusta ja toteutuivat kompromisseina, ja monet muutokset ovat tapahtuneet toiminnan tarkoittamattomina seurauksina. Kasvatuksen kentän ja koulutusjärjestelmän kehitys ei ole ollut vain vastaamista uusiin yhteiskunnallisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin vaan myös valtarakenteiden ylläpitämistä ja uudelleen muovaamista. Muutos ei ole merkinnyt vain epätasa-arvon vähittäistä väistymistä vaan myös uusien luokittelujen, portaikkojen ja valikointimekanismien syntymistä.

Tiedon ja osaamisen Suomen menestystarinan pohjustivat 1960-luvulta eteenpäin taloudellissosiaaliset rakennemuutokset, kansallisten ongelmien ja ratkaisujen uudelleenarvioinnit, yhteiskuntasuunnittelun uudet opit sekä poliittiset, kulttuuriset ja pedagogiset kamppailut. Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä valmistellut koulutusuudistukset toteutettiin 1960-1980-luvuilla osana hyvinvointivaltion rakentamista. Niitä kehysti luottamus hyvään kehään, jolla sosiaalisen tasa-arvon edistäminen, talouskasvu ja demokratian laajentaminen tukevat toisiaan. Luotiin yhtenäinen peruskoulu, laajennettiin korkeakouluverkkoa ja uudistettiin keskiasteen koulutus. Koulutustasoa kohottamalla ja opinkäynnin edellytyksiä tasoittamalla edistettiin sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa, laajennettiin demokratiaa ja vaalittiin talouskasvua ja kilpailukykyä. Kasvatuksen kenttä rakennettiin koulutusjärjestelmäksi, joka ulottuu päiväkodin varhaiskasvatuksesta ikäihmisten yliopistoon.

Ylikansallinen ideologinen käänne 1980-luvulla kyseenalaisti ajattelutapoja, jotka ohjasivat hyvinvointivaltion laajenemisvaiheen koulutusuudistuksia. Globalisaation ja Euroopan integraation myötä koulutuspolitiikkaa suuntasivat uudet kysymykset. Tieto, osaaminen ja innovaatio nostettiin keinoiksi kehittää Suomea ja sen eri alueita kilpailukykyisinä toimintaympäristöinä globaalissa talouskilpailussa. Uudet ja vanhat näkemykset kilpailun ja valinnanvapauden puolesta ovat saaneet tukea ylikansallisista ajatusmalleista, joita erityisesti OECD on edistänyt. Julkinen koulutusjärjestelmä on kuitenkin säilyttänyt Suomessa asemansa, ja luja luottamus koulutukseen on 2000-luvun alun Suomessa kansallisen konsensuksen ydinainesta. Koulutus näyttää vastaukselta useisiin erilaisiin kysymyksiin, keinolta useisiin erilaisiin tavoitteisiin. Näin koulutuksen sanoma luo

kuvan erilaisten, ehkä ristiriitaistenkin tavoitteiden sopusointuisesta yhteenkuuluvuudesta. Koulutus on keino, joka pyhittää tarkoituksen.

Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III:

Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Toim. Jussi Hanska ja Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Toim. Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Pauli Kettunen ja Hannu Simola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.

Luennon pohjana erityisesti viimeksi mainitun teoksen luku

Pauli Kettunen, Marja Jalava, Hannu Simola ja Janne Varjo: Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen, Koulutuspolitiikka hyvinvointivaltiota kilpailuvaltioon.

Studia Generalia -tilaisuudet videoidaan. Niitä voi seurata internetissä sekä suorina lähetyksinä että tallenteina osoitteessa www.helsinki.fi/videot.

Yleisökeskusteluun voi osallistua myös Twitterissä (#studiageneralia) ja tekstiviestitse (p. 050-415 4892). Viestit luetaan tilaisuudessa mahdollisuuksien mukaan. Tilaisuuden jälkeen keskustelua voi jatkaa Studia Generalia -blogissa osoitteessa: <http://blogs.helsinki.fi/studiageneralia>

Luentosarjan on suunnitellut Helsingin yliopiston Studia Generalia -toiminnan tieteellinen ohjausryhmä ja sen toteuttaa Helsingin yliopiston Avoin yliopisto yhteistyössä Unigrafian ja Helsingin yliopiston Tietotekniikkakeskuksen kanssa.

Lisätietoa: www.helsinki.fi/avoin/studiageneralia